

Notulen - 5^e Bijeenkomst Gebiedsproces Schoonebeek

Datum: 9-11-2022; 19:30 – 21:30

Locatie: de Boo - Schoonebeek

AANWEZIGEN:	AFWEZIG MET/ZONDER KENNISGEVING:
▪ Gonnie Heidemans – Dorpsbelangen Schoonebeek ▪ Marcel Heidemans – Dorpsbelangen Schoonebeek ▪ Henk Vredeveld – Dorpsbelangen Schoonebeek ▪ Jos van Hees – Dorpsbelangen Schoonebeek ▪ Harry de Heij - Dorpsbelangen Schoonebeek ▪ Mevr. A. Kruit – inwoner Schoonebeek ▪ Gerrit Fransen – inwoner ▪ John Egas – inwoner Schoonebeek ▪ Berthilde Bouman – inwoner Schoonebeek, Steunfractie D66 Drenthe ▪ Freek Ensink – inwoner Schoonebeek ▪ Wim Akkerman – LTO afd. Schoonebeek ▪ Hendrik Jan Laarman - Gemeente Emmen ▪ Hendrikus Krabman – Gemeente Coevorden ▪ Rob Gort - Gemeente Coevorden ▪ Gerda Kos – Gemeente Coevorden ▪ Nicole Hardon – ministerie EZK (voorzitter) ▪ Frank Denys - EZK ▪ Jacob Spiegelaar – NAM ▪ Hans Ardesch – NAM ▪ Erwin Bruinewoud - NAM ▪ Luciaan Boels - NAM ▪ Leendert Geurtsen - NAM ▪ Geske Barendregt – NAM (notulen) ▪ Evert Holleman - RHDVH ▪ Jan Appelman – RHDHV ▪ Marloes van Ginkel - RHDHV	▪ Christian Gozevoort – Industriekring Schoonebeek ▪ Peter Wolken – Industriekring Schoonebeek ▪ Fred van Lunen – inwoner Weijerswold ▪ Herman van Rijn – inwoner Vlieghuis Coevorden ▪ Tom Grobbe – Waterschap Vechtstromen ▪ Jan Horring – inwoner Padhuis ▪ Esther Brinkman – inwoner Stieltjeskanaal ▪ Irene Driehuis – inwoner Weijerswold ▪ Gerrit Wittenberg – inwoner (aanwoner S313) ▪ Jan Nicolai – Natuurvereniging Stroomdal ▪ Gerrit Pomp – inwoner Schoonebeek ▪ Karin Nijpma – inwoner Schoonebeek ▪ Arend Breimer – inwoner Schoonebeek ▪ Marineke Leijenhorst – inwoner Schoonebeek ▪ Louise Sudmeijer – inwoner Schoonebeek ▪ Johan Scheltens – inwoner Schoonebeek ▪ Iwan de Lugt - Provincie Drenthe ▪ Erik van Loon – Gemeente Emmen ▪ Rudy Schuring – Gemeente Emmen

Agenda

Voorafgaand aan de vergadering is een concept-agenda rondgestuurd (bijlage 1).

Opening

Ruud Cino is benoemd als manager in de directie Energiesysteem en Innovatie en zal niet meer bij deze avonden aanwezig zijn. Er wordt nog gezocht naar een onafhankelijk voorzitter. In de tussenliggende tijd zal Nicole Hardon, beleidsmedewerker bij het ministerie van EZK, de voorzittersrol op haar nemen.

Notulen en Q&A

De notulen van 27 oktober zijn vooraf in concept toegestuurd en worden besproken. Ook waren nog enkele opmerkingen op eerdere verslagen. Afgesproken is dat die aanpassingen ook worden doorgevoerd in de desbetreffende verslagen. Deze worden stuk voor stuk behandeld:

- Notulen 20 juli: vastgesteld, inclusief gedane aanvulling op 3 november.
- Notulen 21 september: vastgesteld, inclusief aanvulling op 3 november.
- Notulen 6 oktober: vastgesteld, inclusief aanvulling op 3 november

Notulen 27 oktober:

- Er zitten enkele missers in de aan- en afwezigenlijst.
- Het Q&A document was niet voor iedereen te openen, dit wordt opnieuw nagezonden (**actie**).
- Een van de aanwezigen heeft meerdere malen gemeld dat de voorkeur uitgaat naar injectie in gasvelden i.p.v. injectie in olievelden en wil dit graag vermeld zien in het verslag.

Bovenstaande wordt verwerkt, verslag komt de volgende keer op de agenda ter vaststelling.

Q&A d.d. 27 oktober:

- Monitoren: de vorige sessie benoemde de Tcbb dat er aanvullende afspraken gemaakt kunnen worden over aanvullende monitoring bijvoorbeeld elke vijf jaar. Gaat dat gebeuren? Hierover kunnen we afspraken maken in het Afsprakenkader.

Publieksamenvatting d.d. 31 oktober:

- De verwijzing naar geopolitieke zaken wordt overbodig gevonden. Uitgelegd wordt dat dit er staat ter uitleg van de nut en noodzaak van de oliewinning in Schoonebeek: in Nederland en Europa willen we voor onze energie niet volledig afhankelijk zijn van anderen. Dit is er op verzoek ingekomen.
- Link naar gedragscode klopt niet. Waarom is deze link nodig, dit is een soort 'wij van WC-eend'? Uitgelegd wordt dat deze gedragscode juist voor inwoners van belang is, omdat deze aangeeft wat inwoners kunnen verwachten van olie- en gasbedrijven en dat deze als uitgangspunt wordt gehanteerd voor het zorgvuldig betrekken van inwoners bij olie- en gasprojecten. Gedragscode wordt meegestuurd als bijlage (**actie**).
- De suggestie wordt gedaan voor een versie voor minder leesvaardige mensen in combinatie met een animatie (**actie**).

Naar aanleiding van:

Eerder is gesproken over het instellen van een meldpunt waar inwoners gedurende de oliewinning terecht kunnen met vragen en eventuele klachten. Aangeboden wordt om de Jaknikker ook als informatiekanaal te gebruiken en dit nummer hierin te vermelden. Een mooi aanbod. Het is belangrijk dat alle inwoners geïnformeerd worden. De Jaknikker heeft een groot bereik, maar wordt niet verspreid onder alle inwoners in de invloedssfeer van de oliewinning. Er wordt nagedacht over aanvullende communicatiemogelijkheden, zoals uitbreiding van het verspreidingsgebied van de De Jaknikker en het promoten van de digitale versie van de Jaknikker op het dorpsportaal Schoonebeek (**actie**).

----- **Status onafhankelijk voorzitter en bespreken tijdelijk ontzorgingsspoor**

Het ministerie van EZK heeft als regisseur van dit gebiedsproces een tijdelijk voor volgend jaar opgesteld (opgenomen in bijlage 1). Voorstel is om meer tijd te nemen voor het proces en twee extra avonden in januari te plannen en een extra publieksavond (medio januari). Ook wordt door de regionale overheden een sessie gepland voor volksvertegenwoordigers (12 december). Dit betekent dat deze ontzorgtafel nog wat langer doorgaat.

Na afronding van het Afsprakenkader kan deze groep, wellicht in kleinere of andere samenstelling, worden voortgezet om structureel overleg te blijven houden gedurende het productieproces. Dit onder leiding van de onafhankelijk voorzitter. Over deze voorzitter, er zijn twee mogelijke kandidaten aangedragen:

- Dirk Getkate, aangedragen vanuit dorpsbelangen,
- Bert Bouwmeester, aangedragen vanuit regionale bestuurders.

Bestuurders stemmen in met de voorgedragen voorzitter, maar willen hier graag de meningen uit deze groep in betrekken. Er wordt een korte profielschets van beide heren voorgelezen. Reacties uit de groep onderschrijven de kandidatuur van Bert Bouwmeester, vanwege zijn burgemeestersachtergrond, onafhankelijk en boven de partijen en hij is bekend met deze regio. Het volgend bestuurlijk overleg is 28 november, EZK probeert tot een eerder besluit over dit punt te komen, zodat de nieuwe voorzitter bij het komende overleg van dit gebiedsproces kan zijn (23 november). De ontzorgtafel zal hierover tussentijds geïnformeerd worden. (**actie**).

Q: Het gebiedsproces duurt dus wat langer, ondertussen koelt het olieveld af, wat betekent dat?

A: Dat klopt, de stoom en warmte die in het veld zijn gestopt zijn aan het afkoelen. Als de productie weer wordt opgestart moet deze warmte weer opnieuw worden toegevoegd om in dezelfde situatie te komen als toen de productie gestopt werd. Ander nadeel is dat er alle installaties stilstaan en als dat langer duurt is dat minder goed voor installaties die ontworpen zijn om continue te draaien. Vanuit NAM is de planning om in de tweede helft van 2023 pijpleidingen aan te leggen en putten te kunnen boren. NAM hoopt van harte dat dit gebiedsproces op een goede manier en naar ieders tevredenheid binnen afzienbare tijd afgerond kan worden zodat de benodigde vergunningen aangevraagd kunnen worden.

Q: Worden er al voorbereiding getroffen in het veld, er zijn activiteiten gesignaleerd (bij SCH-447)?

A: NAM is bezig met het opruimen van enkele putten en uit uitvoering van onderhoud. Voor de waterinjectie worden nog geen fysieke voorbereidingen getroffen. Wel worden er al voorinvesteringen gedaan in het bestellen van materiaal, engineering en dergelijke.

----- Presentatie waterverwerking door RHDHV

Adviesbureau RHDHV doet onderzoek en adviseert bedrijven en overheden. Ze zijn al lange tijd betrokken bij verschillende onderzoeken rondom de oliewinning in Schoonebeek en waterinjectie in Twente. Hen is nu gevraagd om een aanvullend onderzoek te doen. RHDHV kijkt daarbij kritisch naar de wensen van de industrie, brengt de impact in beeld en mogelijke alternatieven en optimalisaties. Ook anderen kijken mee, bijvoorbeeld de Commissie MER. Die informatie is ook openbaar. RHDHV heeft voor Twente het Herafwegingsrapport 2016 en Herafwegingsrapport 2022 opgesteld. Door deze studies te herhalen kunnen er nieuwe technieken of andere omstandigheden meegenomen worden. Beide onderzoeken laten zien dat waterinjectie nog steeds de best mogelijke optie is voor productiewaterverwerking.

Het Aanvullend Onderzoek Drenthe, waar nu aan gewerkt wordt, onderzoekt in een breder kader dan alleen de verwerking van productiewater. Er wordt gekeken of oliewinning nog steeds een goed idee is en wat de beste oplossing is voor waterinjectie als Twente niet meer mogelijk is. Ook wordt gekeken naar de effecten op het watergebruik, in relatie tot de waterhuishouding in de regio. En naar de optimalisatie van mijnbouwhulpstoffen. Hiervoor zijn drie mogelijkheden: verminderen, verwisselen en verwijderen. De sheets van de presentatie zijn als bijlage bijgevoegd. Het rapport nog niet af, hopelijk eind deze maand.

In het rapport worden de conclusies van een MKBA (maatschappelijke kosten-batenanalyse) opgenomen. Deze studie wordt binnenkort gepubliceerd door EZK (als opdrachtgever), en is uitgevoerd door CE-Delft onder regie van TNO. Het brengt de waarde van oliewinning voor Nederland in beeld, o.m. met aantal arbeidsplaatsen.

Voor waterinjectie blijven op hoofdlijnen drie opties over:

- Alternatief 1: het productiewater wordt gezuiverd, waarbij alle (hulp)stoffen en al het zout uit het water worden gehaald. Het water wordt geloosd op het oppervlaktewater. Het zoutmengel moet worden afgevoerd. Hier vindt dus geen waterinjectie plaats.
- Alternatief 2: indikken van het productiewater tot 'brijn' en het circulair gebruik van teruggewonnen zoet water voor stoomproductie. Hier is sprake van een beperkte waterinjectie.
- Alternatief 3: injectie van het volledige hoeveelheid productiewater in Drenthe.

NAM vult aan toe dat er twee locaties nodig zijn voor waterinjectie en dat de voorkeur uitgaat naar 313 en 447, alternatief is 580. Op een locatie kunnen meerdere putten worden geboord.

Q: Een van de mijnbouwhulpstoffen zijn biociden voor het verwijderen van algen (bacteriën). Bacteriën zijn natuurlijk, waarom is dit nodig?

A: Als deze bacteriën aan de buiswanden gaan zitten, ontstaat een slijm laag en daaronder ontstaat corrosie. Dat geeft kans op lekkages. Biociden worden niet continu gebruikt, eens per maand dosering is voldoende.

Q: Dit aanvullende onderzoek, is dat ook al nuttig voor de korte termijn of meer de lange termijn?

A: Allebei. Het onderzoek naar optimalisatie van mijnbouwhulpstoffen kan al tot keuzes leiden op de korte termijn bij het kiezen van de juiste materialen. Als er bijvoorbeeld materialen worden gekozen die minder corrosiegevoelig zijn (bijvoorbeeld kunststofbuizen en roestvaststaal), dan zijn er minder/geen hulpstoffen nodig om corrosie te voorkomen.

Q: Is er bij kunststofbuizen ook sprake van bacterie aangroei?

A: Bacteriegroei kan dan nog steeds plaatsvinden; echter is de kans op corrosie als gevolg van de bacteriegroei niet aanwezig; dit speelt dus wel bij stalen leidingen.

Q: Zijn kunststofleidingen duurder?

A: Ja. Als alle bestaande leidingen vervangen worden door kunststofleidingen dan is dit kostbaar. Wel is het mogelijk om voor nieuwe leidingen die aangelegd moeten worden kunststof te gebruiken (met uitzondering van hogedruk leidingen).

Q: Er wordt water uit de ondiepe bodem onttrokken, dit gaat als stoom de bodem in, komt weer naar boven met de olie en gaat vervolgens als productiewater de diepe ondergrond in. Betekent dit dat er per saldo water aan de kringloop van de biosfeer wordt onttrokken?

A: Ja. Dit is ongeveer 6500m3 per dag. De natuurlijke fluctuatie is echter veel groter, waardoor de impact beperkt is en deze afweging is gemaakt. Echter, mede vanwege veranderend klimaat, toenemende droogte e.d., wordt dit nu opnieuw onderzocht in dit Aanvullend Onderzoek Drenthe.

Q: Op de sheet over de MKBA wordt de bijdrage aan de werkgelegenheid gesteld op 150 fte. Eerder zijn ook getallen genoemd van 300 tot 500 arbeidsplaatsen? Werkgelegenheid wordt gebruikt als argument om de oliewinning voort te zetten, maar de bijdrage hieraan valt mee. Deze is in de zorg- en onderwijssector bijvoorbeeld groter.

A: Voor deze MKBA heeft NAM werkgelegenheidscijfers aangeleverd. Dit is aan de voorzichtige kant gedaan. De 150fte zijn structurele arbeidsplaatsen, hierboven op is sprake van een flink aantal incidentele arbeidsplaatsen als gevolg van onderhoud e.d. Ook zitten er in de regio een flink aantal toeleverende bedrijven gerelateerd aan de oliesector. Dit is nog los van andere toeleverende bedrijven. Oliewinning is een specifieke tak van werkgelegenheid die niet zomaar uitwisselbaar is met zorg of onderwijs. Daarnaast zijn er in Drenthe zorgen voor voldoende banen, vanwege de inkrimpende gas- en oliesector en het mogelijk verdwijnen van defensie.
Aanvulling: Het van 150 fte als structurele werkgelegenheid is per abuis aldus gepresenteerd. Het correcte aantal is 300 fte; dit is opgebouwd uit 150 fte NAM personeel (50% operationeel in het veld / 50% in support-rollen) en 150 fte bij contractors. In de praktijk is het aantal fte nog hoger als gevolg van periodieke werkzaamheden als grootonderhoud en specifieke projecten.

Q: Is bekend hoe groot de totale economische opbrengst van de oliewinning in Schoonebeek is voor Nederland?

A: Die is groot en significant en overstijgt de honderden miljoenen.

Q: Wordt er in het Aanvullend Onderzoek ook aandacht besteed aan flora en fauna?

A: Flora en Fauna krijgt een plek in de reguliere procedures (mer-proces). Het is daarom geen specifiek onderdeel in dit Aanvullend Onderzoek.

Q: In Emlichheim net over de Duitse grens winnen ze op een andere manier olie, waarbij het productiewater zeer ver wordt gezuiverd. Waarom kan dit daar wel?

A: Dit heeft meerdere oorzaken. Duitsland zit vooral laag in het olieveld te produceren op de naar beneden gekantelde flank van het olieveld, Nederland zit op de vlakke top 'van de structuur'. Duitsland is al in de jaren 50 gestart toen er alleen nog verticale putten geboord konden worden. Stoom die in Duitsland beneden op de structuur wordt geïnjecteerd stroomt onder invloed van de zwaartekracht naar boven, komt koud gesteente tegen en condenseert. In Nederland is de oorspronkelijke ontwikkeling opgeruimd, en vanaf 2011 herontwikkeld. Nederland kan hierdoor profiteren van nieuwere technologie met horizontale putten en heeft alléén stoom injectie. Doordat het reservoir in Nederland vrij vlak is blijft de stoom bovenin hangen als een pannenkoek, van waaruit warmte wordt uitgestraald om de ondergelegen olie op te warmen. De warme olie wordt geproduceerd met horizontale putten die onder in het reservoir liggen. De Nederlandse manier zorgt voor een hogere efficiëntie in het produceren van de olie uit het reservoir (lagere waterfractie in de totale productie). Toen Duitsland begon met stoom injectie is een Mechanical Vapor Recovery unit geplaatst. Dit is een vat dat op onderdruk opereert, waardoor de dampspanning van water wordt verlaagd en van grofweg een derde van de instroom van het zoute productiewater gecondenseerd (zoet) water wordt gemaakt. Dit zoete water wordt uiteindelijk als stoom geïnjecteerd in het olieveld. De andere twee derde zijn ingedikt (zouter) water, en worden ook geïnjecteerd in het olieveld. De huidige Duitse ontwikkeling is dus een combinatie van stoom- en waterinjectie. Vanaf 2025 gaat Duitsland stoppen met stoominjectie. Kijkend naar de drie alternatieven voor waterbehandeling (zie hierboven), dan is alternatief 2 vergelijkbaar met de Duitse variant (indikkingsvariant). Alternatief 2 heeft niet de voorkeur van NAM, want dit gaat gepaard met veel hogere kosten.

Q: Na afronding van de olieproductie door NAM, in hoeverre is het veld dan leeg geproduceerd en hoeveel is er nu al uit?

A: Na afronding zal er zo'n 40% van de olie uit het veld zijn gewonnen. Hoeveel er nu al benut is, wordt nagezocht: op dit moment is er aan Nederlandse zijde zo'n 20% uit het veld gewonnen.

Afsprakenkader

Er ligt een concept Afsprakenkader. Dit stuk is gemaakt op basis van de input die op eerdere avonden is gegeven en staat open voor verdere suggesties. Het is de bedoeling om op de bijeenkomst van 23 november de tekst in detail – pagina voor pagina - door te spreken.

Wvttk

Deelnemers willen graag op de hoogte worden gehouden van de uitkomsten van bestuurlijke overleggen (actie).

Afsluiting

De volgende bijeenkomst zal plaatsvinden op **woensdag 23 november** van 19:30 – 21:30 uur.

Locatie: De Boo, Burgemeester Osselaan 12 in Schoonebeek

De volgende data gereserveerd: Wo. 7-12

Bijlagen: Agenda 4^e Ronde Tafelsessie + slides presentatie RHDHV